

ANTONINA NOWAKOWSKA
TADEUSZ GŁUCHOWSKI

POTENCJAŁ I RYZYKO STOSOWANIA DUŻYCH MODELI JĘZYKOWYCH W PRZEKŁADZIE CHIŃSKICH TEKSTÓW PRAWNYCH

Abstrakt. Artykuł analizuje potencjał i ograniczenia dużych modeli językowych (Large Language Models, LLM) w przekładzie chińskich tekstów prawnych na język polski. W części teoretycznej omówiono specyfikę chińskiego języka prawnego, w tym jego uwarunkowania historyczne, terminologiczne oraz systemowe, a także emergentny charakter kompetencji translatorskich LLM. Następnie przedstawiono wyniki badań empirycznych nad zdolnościami lingwistycznymi modeli językowych na przykładzie benchmarku SLING, wskazujące na istotne różnice pomiędzy statystycznym przetwarzaniem języka przez modele a precyzją ludzkiej oceny. Część analityczna opiera się na porównaniu przekładów generowanych przez wybrane komercyjne modele językowe i ujawnia zróżnicowane strategie translatorskie prowadzące do przesunięć semantycznych i normatywnych. Wnioski potwierdzają, że LLM mogą pełnić wyłącznie funkcję narzędzi pomocniczych i wymagają stałej kontroli eksperckiej w przekładzie tekstów prawnych.

Słowa kluczowe: tłumaczenie chińsko-polskie; sztuczna inteligencja w tłumaczeniu; duże modele językowe (LLM); przekład prawny; język chiński prawny

ASSESSING THE POTENTIAL AND LIMITATIONS OF LARGE LANGUAGE MODELS IN THE TRANSLATION OF CHINESE LEGAL TEXTS INTO POLISH

Abstract. The article discusses the potential and limitations of the Large Language Models (LLM) in translation of Chinese legal texts into Polish. The theoretical part covers the specifics of legal Chinese, including its historical background and systemic constraints, and the rising significance of the translatory abilities of the LLMs. The next section contains the data regarding the results of

ANTONINA NOWAKOWSKA – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Literaturoznawstwa, II Katedra Sinologii; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: antonina.nowakowska@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9531-3824>.

TADEUSZ GŁUCHOWSKI – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Literaturoznawstwa, II Katedra Sinologii; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: tadeusz.gluchowski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2702-5012>.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

empirical research on linguistic abilities of the language models on the example of the SLING benchmark that depict significant discrepancies between language processing of the language models and precision of human assessment. The analytic part compares translations generated by particular commercial language models and illustrates various translatory techniques that result in semantic and normative shifts. The conclusion supports an idea that the LLMs should only be used as auxiliary tools in the process of legal translation, requiring constant expert supervision.

Keywords: Chinese-Polish translation; artificial intelligence in translation; Large Language Models (LLM); legal translation; legal Chinese

Przekład tekstów prawnych stanowi jeden z najbardziej złożonych obszarów praktyki translatorskiej z racji konieczności zachowania precyzji normatywnej przy jednoczesnym uwzględnieniu odmiennych struktur i tradycji systemów prawnych. W przypadku przekładu chińskich tekstów prawnych na język polski trudności te potęgują się ze względu na znaczące różnice językowe i instytucjonalne oraz brak bezpośrednich ekwiwalentów wielu pojęć prawnych. Tłumacz sinolog zmuszony jest więc nie tylko do interpretacji językowej, lecz także do porównywania dwóch odmiennych porządków normatywnych. Dynamiczny rozwój dużych modeli językowych (Large Language Models, dalej: LLM) w istotny sposób wpłynął na współczesną praktykę translatorską, oferując wsparcie pracy tłumacza. Jednocześnie zastosowanie tych narzędzi w przekładzie tekstów prawnych rodzi pytania o ich zdolność do wiernego odwzorowania relacji systemowych i instytucjonalnych, gdyż modele te operują na zasadzie statystycznego przetwarzania języka, a nie jego normatywnego rozumienia. Celem niniejszego artykułu jest analiza potencjału i ograniczeń LLM w przekładzie chińskich tekstów prawnych na język polski. Na przykładach przekładów generowanych przez aktualne modele językowe zostaną omówione stosowane przez nie strategie translatorskie oraz wynikające z nich przesunięcia znaczeniowe.

SPECYFIKA CHIŃSKIEGO JĘZYKA PRAWNEGO

Jak podaje Deborah Cao, formalny początek kształtowania się nowoczesnego chińskiego języka prawnego jest zbieżny w czasie z momentem wprowadzenia nowych praw w Republice Chińskiej, co miało miejsce w roku 1912. Właśnie u początków XX wieku wiele terminów, ich zastosowań oraz praktyk funkcjonujących na Zachodzie zostało wprowadzonych do języka chińskiego,

często za pośrednictwem zapożyczeń z języka japońskiego, który również posługuje się znakami chińskimi jako jednym z systemów zapisu. Przenikanie nowych idei z zagranicy miało jednak swój początek już wcześniej – pod koniec XIX wieku. Terminy z języka prawnego nie były wówczas tłumaczone na język *baihua* (白话), określany w języku angielskim jako *vernacular*, czyli język zbliżony do potocznego, lecz na klasyczny język chiński używany w oficjalnych kontaktach. Co należy zaznaczyć, wiele ze słów obecnych w języku klasycznym przeniknęło do współczesnego języka prawnego, ewoluując, a w niektórych przypadkach zmieniając znaczenie. Przykładami takich słów mogą być powiązane ze sobą terminy: *fa* 法 (prawo), *xing* 刑 (kara) oraz *lü* 律 (kodeks). Odnoszą się one do tego, co ogólnie określamy mianem „prawa”, natomiast w języku klasycznym były ściśle powiązane z karami, które stanowiły istotę prawa znanego od starożytności. Według tej wykładni *fa* (czyli prawo) było zależne od *xing* (czyli kary), a zostało skodyfikowane w formie zrytualizowanych standardów moralnych i norm wyrażonych zawartych w *lü* (kodeksach)¹. Warto zauważyć, że współczesne systemy prawne państw Azji w dużej mierze czerpią z dorobku prawa zachodniego, zwłaszcza z Niemiec, Francji czy Szwajcarii².

Chiński język prawny posiada kilka istotnych cech. Pierwszą z nich jest istnienie trzech wariantów właściwych dla Chin kontynentalnych, Hongkongu i Tajwanu, z których ten drugi znacznie różni się od pozostałych z racji historii jego powstania, czyli przetłumaczenia z języka angielskiego prawnego na język kantoński. Język używany na Tajwanie różni się od języka używanego na kontynencie nie tylko w aspekcie używanego sposobu zapisu (znaki tradycyjne i uproszczone), lecz również stopniem sformalizowania oraz skali zastosowania sformułowań z języka klasycznego. Co więcej, istnieją różnice semantyczne, które z racji osadzenia słownictwa w odmiennych prawach i systemach prawnych mogą nadawać terminom zupełnie inne znaczenie w zależności od tego, czy mamy do czynienia z prawem chińskim, hongkońskim czy tajwańskim³. Język prawny używany w Hongkongu może być punktem odniesienia pod względem stosowania różnego rodzaju technik przy tworzeniu dwujęzycznego projektu translatorskiego z zakresu prawa. Na wspomniane techniki

¹ Deborah Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, w: *Handbook of Terminology*, t. 3: *Legal Terminology*, red. Łucja Biel i Hendrik J. Kockaert (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2023), 175–177.

² Paulina Kozanecka, „Chinese Legal Terminology in European and Asian Contexts Analysed on the Example of Freedom of Contract Limits Related to State, Law and Publicity”, *Studies in Logic Grammar and Rhetoric* 53, nr 1 (2018): 141.

³ Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, 181.

składają się: tłumaczenie dosłowne używane w celu zachowania znaczenia źródłowego („[...] używanie deskryptywnego ekwiwalentu lub parafrazy [...], tworzenie nowych słów z istniejących morfemów oraz zmiana lub rozszerzenie znaczenia istniejącego chińskiego terminu jako rozwiązania”⁴), a także zapożyczanie terminów z zakresu języka prawnego innych obszarów sinosfery, czyli Chin kontynentalnych i Tajwanu⁵.

Chiński język prawny jest formą „żargonu” lub języka technicznego właściwego dla danego obszaru wiedzy. Do poprawnego zrozumienia tego słownictwa niezbędny jest pewien stopień zaznajomienia z tematem, ponieważ terminy te nie są stosowane w codziennej komunikacji lub mają inne znaczenie niż w języku prawnym. Jak podaje Deborah Cao, przykładem takiego słowa może być termin *churang* (出让). Jego znaczenie w języku ogólnym to „przenieść” (np. prawa do użytkowania nieruchomości), „wynająć”, „przydzielić”, „podać”, „wypożyczyć” itp. Towarzyszą mu słowa takie jak: *zhuanrang* 转让, *chushou* 出售 czy *zulin* 租赁, które odnoszą się kolejno do przeniesienia (np. praw), sprzedaży oraz wynajmu nieruchomości (lub innego przedmiotu). Termin ten trzeba więc rozpatrywać w ramach kontekstu, w jakim się pojawia. W tym przypadku kontekstem są uwarunkowania chińskiego prawa własności, które wskazują, że państwo chińskie ma na stałe prawo własności wszystkich gruntów w Państwie Środka⁶. Należy zaznaczyć, iż pojęcia własności prywatnej i państwowej nie są tak samo odbierane przez Polaków i Chińczyków, a zadaniem tłumacza jest opisanie tych właśnie różnic oraz dodanie odpowiedniego wyjaśnienia, np. w przypisie⁷. W tym przypadku tłumacze muszą brać pod uwagę tożsamość osoby która zamawia tłumaczenie. Jeżeli pochodzi ona z Chin, to będzie miała jednoznaczne skojarzenia ze słowem *churang*, przywodzące na myśl powyżej opisaną sytuację. Jeżeli zaś będzie poruszać się w obrębie innego systemu prawnego, właściwe będzie dodanie dodatkowego objaśnienia znaczenia tego terminu oraz opisanie określonych skutków prawnych, jakie zaciąga.

⁴ Clara Ho-yan Chan i Edmund Cham, „Bilingual Legal Terminology in Hong Kong: Past, Present and Future”, w: *Handbook of Terminology*, t. 3: *Legal Terminology*, red. Łucja Biel i Hendrik J. Kockaert (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2023), 204.

⁵ Por. Chan i Cham, „Bilingual Legal Terminology in Hong Kong”, 204.

⁶ Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, 183.

⁷ Paulina Kozanecka, „Chińska terminologia prawnicza z zakresu prawa własności”, *Comparative Legilinguistics* 25 (2016): 23.

Jak dalej zauważa Cao, chiński język prawny posiada swój własny zestaw słów o funkcji performatywnej⁸. Wypowiedzi performatywne to sformułowania mające na celu wywołanie pewnego efektu, w przeciwieństwie do wypowiedzi konstatywnych (czy też konstatacji), które mają na celu jedynie zdanie sprawy z określonego stanu rzeczy⁹. Taką funkcję mogą pełnić wykładniki modalności deontycznej, do których zaliczamy sformułowania opisywane przez Cao: *bixu* 必须 lub *xu* 须 – „musieć/ należy”, *yingdang* 应当 lub *ying* 应 (tutaj znaczenie w języku prawnym, czyli „musieć/należy”, różni się od znaczenia w języku używanym na co dzień – „powinien/trzeba”), *keyi* 可以 lub *ke* 可 – „można/jest dozwolone” oraz *bude* 不得 – „nie wolno”¹⁰. W przypadku powyższych określeń złe zrozumienie kontekstu całej wypowiedzi, w jakiej występują może uniemożliwiać poprawne ich przetłumaczenie bądź powodować niejasności, którym tłumacz musi stawić czoła.

Język chiński prawny zawiera pewną dozę niedookreśloności, co jest raczej pewną „cechą wrodzoną” aniżeli defektem. Legislacja chińska cechuje się brakiem precyzji oraz używaniem sformułowań wieloznacznych. Cao podaje tutaj przykłady słów, które w można przetłumaczyć za pomocą jednego słowa – „nielegalny”. Są to: *bufa* 不法, *feifa* 非法, *buhefa* 不合法, *weifa* 违法. Co więcej, chińskie akty prawa stanowionego (poza nielicznymi wyjątkami) rzadko podają definicje dla używanego słownictwa, a sądy rzadko wypowiadają się na temat interpretacji używanych pojęć¹¹.

Innym przykładem sytuacji, w której przy tłumaczeniu z języka chińskiego na polski występuje wieloznaczność terminów, może być przekład terminologii związanej z formami kompensacji. W polskim *Kodeksie karnym* (art. 47) można znaleźć termin „nawiązka”, który jest określeniem środka karnego o charakterze kompensacyjnym polegającego na zapłacie określonej kwoty pieniężnej poszkodowanemu, a zasądzanym od sprawcy obok kary zasadniczej. W ramach prawa cywilnego możemy zaś mówić o „zadośćuczynieniu” (w tym wypadku o zadośćuczynieniu pieniężnym). Jest ono regulowane przez art. 445 *Kodeksu cywilnego*. Rozpatrując zbliżone do terminów „nawiązka” i „zadośćuczynienie” słów z języka chińskiego, najbardziej zbliżonym (i jedynym) określeniem form kompensacji jest pojęcie *peichang* 赔偿, związane

⁸ Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, 186.

⁹ Paulina Rosalska, „Performatyw”, w: *Przewodnik językowo-encyklopedyczny po gramatyce semantycznej języka polskiego w ujęciu historycznym*, t. 1: *Artykuły problemowe*, red. Maciej Grochowski (Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2024), 319.

¹⁰ Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, 186.

¹¹ Cao, „Terminological Features of the Chinese Legal Language”, 187.

z kompensacją krzywd doznanych wynikłych z przekroczenia prawa lub zaniedbań i jest stosowane zarówno na gruncie prawa karnego, jak i cywilnego. Jest więc związane z naruszeniem prawa. Z powyższym słowem zestawia się również termin *buchang* 补偿, który odnosi się do kompensaty za powstanie szkód nie wynikających z przekroczenia prawa lub odpowiedzialności cywilnej. Termin *buchang* jest używany w kontekście np. wypłaty odszkodowania i, w przeciwieństwie do *peichang*, nie musi być związany z naruszeniem prawa¹².

Reasumując, przy rozpatrywaniu powyższych pojęć można zauważyć, iż polskie prawo w obszarze definiowania używanej terminologii jest znacznie bardziej precyzyjne niż prawo chińskie. Przy próbach dopasowania słownictwa z jednego systemu prawnego do innego nie ma możliwości uniknięcia pewnych niejasności. Co więcej, w przypadku języka chińskiego nie ustalono do tej pory jednego ujednoliconego systemu tłumaczenia pojęć w sytuacjach podobnym do opisanych powyżej. Aby zminimalizować trudności wynikające z braku jednoznacznego ekwiwalentu, tłumacz może wprowadzić do tekstu docelowego termin w języku źródłowym. Niekiedy tłumacze decydują się również na dodanie przypisów objaśniających znaczenie danego sformułowania lub utworzenie własnego systemu pojęć w języku docelowym, z zastosowaniem pewnej metody odróżniania wyrazów. Uwzględniając wskazane wyzwania, można wysunąć wniosek, że utworzenie jednego, spójnego systemu pojęć z zakresu chińskiego języka prawnego (wraz z ich wersjami w języku polskim) umożliwiającego zniwelowanie rozbieżności między różnymi wersjami tłumaczeń ułatwiłoby tłumaczom tworzenie bardziej spójnych normatywnie wersji przekładu a odbiorcy takich tekstów nie byłiby narażeni na ewentualne pomyłki interpretacyjne i trudności w kompleksowym przyswojeniu poszczególnych wyrażień.

POTENCJAŁ I RYZYKO WYKORZYSTANIA LLM

Dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji, a w szczególności dużych modeli językowych, znacząco wpłynął na współczesną praktykę translatorską. Modele te, oparte na architekturze transformerów, uczą się języka poprzez analizę ogromnych zbiorów danych tekstowych i wykazują zdolność generowania spójnych, kontekstowo dopasowanych wypowiedzi. W konsekwencji LLM coraz częściej wykorzystywane są nie tylko do generowania tekstów,

¹² *Minshi Peichang Yu Buchang De Qubie* 民事赔偿与补偿的区别 [Różnica między odszkodowaniem cywilnym a zadośćuczynieniem], Mp.weixin, dostęp 30.12.2025, <https://tiny.pl/h6kqsc9v3>.

lecz także do tłumaczenia, streszczania oraz analizy dyskursu specjalistycznego. Należy jednak podkreślić, że tłumaczenie nie było pierwotnym celem rozwoju LLM. Ich zdolności translatorskie mają charakter emergentny i wynikają z przewidywania kolejnych jednostek tekstu na podstawie kontekstu, a nie z normatywnego rozumienia relacji między systemami językowymi. Stwierdzenie, że zdolność tłumaczeniowa dużych modeli językowych ma charakter emergentny, oznacza, że nie została ona zaprojektowana ani wytrenowana jako odrębna, autonomiczna umiejętność, lecz pojawia się jako skutek uboczny uczenia się ogólnych prawidłowości językowych na bardzo dużych zbiorach danych¹³. Dla właściwego umiejscowienia LLM w praktyce przekładowej konieczne jest rozróżnienie dwóch pojęć tradycyjnie funkcjonujących w badaniach nad technologiami translatorskimi: tłumaczenia maszynowego (Machine Translation, MT) oraz tłumaczenia wspomaganego komputerowo (Computer-Aided/Assisted Translation, CAT). Tłumaczenie maszynowe odnosi się do przekładu generowanego automatycznie przez system komputerowy, którego celem jest samodzielne wytworzenie tekstu docelowego, potencjalnie zastępującego pracę człowieka. Klasycznym przykładem tego typu rozwiązań są ogólnodostępne translatory internetowe. Z kolei tłumaczenie wspomagane komputerowo zakłada aktywną rolę tłumacza, który wykonuje przekład przy użyciu specjalistycznych narzędzi informatycznych, takich jak programy CAT, obejmujące m.in. pamięci tłumaczeniowe, bazy terminologiczne czy funkcje analizy korpusowej¹⁴. W tym modelu technologia pełni funkcję wyłącznie pomocniczą, wspierając efektywność i spójność pracy tłumacza, lecz nie przejmując odpowiedzialności za decyzje translatorskie. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie w kontekście dużych modeli językowych, które nie wpisują się jednoznacznie ani w paradygmat klasycznego MT, ani w tradycyjnie rozumiane narzędzia CAT. Z jednej strony LLM generują pełne propozycje tłumaczeń w sposób autonomiczny, co zbliża je do tłumaczenia maszynowego. Z drugiej jednak strony ich coraz częstsze wykorzystanie w praktyce polega na wspomaganie pracy tłumacza poprzez dostarczanie roboczych wariantów przekładu, parafraz, objaśnień terminologicznych czy streszczeń, co stawiałoby je bliżej narzędzi wspomagających. Hybrydowy charakter LLM sprawia, że granica między tłumaczeniem maszynowym

¹³ Wei Wang i Weihong Zhou, „Enhancing Chinese-English Translation in AI Chatbots: A Comparative Evaluation of ChatGPT-4o and Grok-beta Using a Health Science Text from the New York Times”, *International Journal on Cybernetics & Informatics* 14, nr 1 (2025): 11–25.

¹⁴ Maria Nikishina, „Tłumaczenie w programie CAT z podglądem tłumacza: chwilowa fascynacja czy przyszłość tłumaczeń pisemnych?”, *Applied Linguistics Papers* 25, nr 4 (2018): 91–100.

a tłumaczeniem wspomaganym komputerowo ulega zatarciu, rodząc nowe pytania o zakres odpowiedzialności, kontrolę jakości oraz rolę człowieka w procesie przekładu, przede wszystkim w przypadku tekstów specjalistycznych o wysokim stopniu normatywności.

W ostatnich latach coraz większą uwagę badaczy przyciąga pytanie o to, jakiego rodzaju wiedzę lingwistyczną faktycznie reprezentują duże modele językowe, zwłaszcza w odniesieniu do języków innych niż angielski. W przypadku języka chińskiego zagadnienie to ma szczególne znaczenie ze względu na jego specyfikę typologiczną, obejmującą m.in. brak fleksji, silną zależność od szyku wyrazów oraz złożone relacje składniowo-semantyczne. Jednym z przykładów badań empirycznych służących ewaluacji kompetencji lingwistycznych LLM jest zestaw testowy SLING (Sino Linguistic Evaluation of Large Language Models)¹⁵. Badanie to nie wyznacza jedyne punktu odniesienia, lecz pełni funkcję ilustracyjną, ukazując różnicę pomiędzy statystycznym przetwarzaniem języka przez modele a precyzją ludzkiej oceny lingwistycznej. SLING jest narzędziem diagnostycznym opartym na metodzie par minimalnych i obejmuje 38 tysięcy zdań w języku chińskim, bazujących na autentycznym materiale z Chinese Treebank 9.0. Zadaniem modeli jest rozróżnienie zdań poprawnych od ich minimalnie zmodyfikowanych, nieakceptowalnych wariantów, co pozwala ocenić ich wrażliwość na określone zjawiska syntaktyczne i semantyczne. Wyniki testów pokazują, że LLM relatywnie dobrze radzą sobie z zależnościami lokalnymi, natomiast systematycznie zawodzą w przypadku struktur hierarchicznych i zależności o większym zasięgu. Szczególnie istotna jest przy tym wyraźna rozbieżność między wynikami modeli a oceną rodzimych użytkowników języka: średnia skuteczność LLM wynosi około 70%, podczas gdy ludzie osiągają poziom przekraczający 97%¹⁶. Różnica ta wskazuje na zjawisko pozornej poprawności, polegające na generowaniu wypowiedzi płynnych, lecz zawierających subtelne błędy istotne z punktu widzenia praktyki translatorskiej. Wnioski płynące z badań benchmarku SLING mają bezpośrednie znaczenie dla praktyki tłumaczeniowej. Potwierdzają one, że automatyczne metryki jakości tłumaczenia są niewystarczające do oceny poprawności przekładu w języku chińskim, gdyż nie uwzględniają głębokich zależności gramatycznych i semantycznych. Z perspektywy tłumacza sinologa wyniki te uzasadniają konieczność ponownej

¹⁵ Yixiao Song, Kalpesh Krishna, Rajesh Bhatt i Mohit Iyyer, „SLING: Sino Linguistic Evaluation of Large Language Models”, arXiv, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2210.11689>.

¹⁶ Song i in., „SLING”.

edycji przetłumaczonego już przez model tekstu oraz zachowania pełnej kontroli nad tekstem, zwłaszcza w przypadku przekładów specjalistycznych, w których precyzja interpretacyjna i zgodność normatywna mają kluczowe znaczenie. Duże modele językowe pozostają zatem narzędziem pomocniczym, którego kompetencje mają charakter emulacyjny, a nie rzeczywiście rozumiejący, co wyklucza ich autonomiczne zastosowanie w przekładzie wymagającym wysokiej odpowiedzialności interpretacyjnej.

OPIS PROBLEMATYCZNYCH TERMINÓW I PRZYKŁADY TŁUMACZEŃ

W części empirycznej niniejszego artykułu do analizy przekładów oraz opisu problematycznych terminów zostaną wykorzystane aktualnie dostępne, komercyjne modele językowe, które w momencie prowadzenia badań należą do najczęściej stosowanych narzędzi opartych na dużych modelach językowych. Dobór modeli jest podyktowany ich szeroką dostępnością, zróżnicowanym zapleczem treningowym oraz odmiennymi założeniami architektonicznymi i funkcjonalnymi, co pozwala na bardziej wielostronną ocenę potencjału i ograniczeń LLM w kontekście przekładu specjalistycznego. W szczególności analizie zostaną poddane tłumaczenia generowane przez modele ChatGPT (wersja 5.2), Gemini, DeepSeek oraz narzędzie Perplexity (interfejs wyszukiwawczy wykorzystujący modele językowe). Zestawienie tych narzędzi umożliwia porównanie podejść reprezentujących zarówno klasyczne tłumaczenie maszynowe, jak i nowsze modele oparte na LLM. Każdy z badanych modeli językowych otrzymał identyczne polecenie translatorskie, co umożliwiło zachowanie porównywalnych warunków generowania przekładu. Uzyskane tłumaczenia, oparte na pojedynczych odpowiedziach modeli, zostały następnie poddane analizie jakościowej w odniesieniu do tekstu źródłowego. Ocena obejmowała przede wszystkim zachowanie precyzji interpretacyjnej oraz trafny dobór specjalistycznego słownictwa, odzwierciedlającego normatywny charakter analizowanych przepisów. Skupiono się przede wszystkim na możliwym przesunięciom semantycznym oraz ryzyku zatarcia różnic systemowych między chińskim i polskim porządkiem prawnym.

W badaniach przeprowadzonych na potrzeby niniejszego artykułu poddano analizie trzy fragmenty tekstów prawnych. Pierwszy z nich pochodzi z Objasnień Najwyższego Sądu Ludowego ChRL dotyczących sporów z zakresu prawa pracy i został wybrany ze względu na obecność terminów specyficznych dla chińskiej kultury prawnej, omawianych m.in. przez Deborah Cao.

Pozostałe dwa fragmenty pochodzą z polskich pism procesowych wydanych w toku postępowania karnego. Ich dobór wynika z ograniczonej liczby polskojęzycznych opracowań na temat różnic między polskim i chińskim językiem prawa karnego. Zastosowany korpus umożliwia ocenę użyteczności LLM w przekładzie tekstów wymagających zachowania precyzji normatywnej.

Jednym z opisanych powyżej przykładów rozbieżności w zakresie przekładu terminologii prawnej na język polski jest przypadek terminu *churang*. Jak wspomniano wcześniej, odpowiadającymi mu słowami w języku polskim mogą być: „przenieść” (np. prawa do użytkowania nieruchomości), „wynająć”, „przydzielić”, „podarować” czy też „wypożyczyć”. Sformułowanie to występuje również w Objasnieniach Najwyższego Sądu Ludowego w przypadkach problemów z zastosowaniem prawa w przypadku rozpoznawania spraw z zakresu sporów na gruncie prawa pracy. W artykule drugim cytowanego aktu można przeczytać:

第二条 国家按照所有权与使用权分离的原则，实行城镇国有土地使用权出让、转让制度，但地下资源、埋藏物和市政公用设施除外¹⁷。

Poszczególne modele zaproponowały następujące wersje tłumaczeń:

ChatGPT: Artykuł 2 Państwo, zgodnie z zasadą rozdzielania prawa własności i prawa użytkowania, wprowadza system odpłatnego oddawania w użytkowanie oraz przenoszenia prawa użytkowania państwowych gruntów miejskich; z wyłączeniem zasobów podziemnych, przedmiotów zakopanych oraz miejskich urządzeń użyteczności publicznej.

Perplexity: W drugiej części wprowadzono zasadę rozdzielania własności od użytkowania; państwo realizuje zbywanie praw do użytkowania gruntów miejskich będących własnością państwową oraz ich transfer, z wyłączeniem zasobów podziemnych, skarbów ukrytych oraz urządzeń użyteczności publicznej.

Gemini: Artykuł 2 Państwo, zgodnie z zasadą oddzielenia prawa własności od prawa użytkowania, wprowadza system odpłatnego zbywania (*chu rang*) oraz przenoszenia (*zhuan rang*) prawa do użytkowania państwowych gruntów miejskich, z wyłączeniem zasobów podziemnych, przedmiotów ukrytych oraz miejskiej infrastruktury użyteczności publicznej.

¹⁷ Zuigao Renmin Fayuan Guanyu Shenli Laodong Zhengyi Anjian Shiyong Falü Wenti De Jieshi 最高人民法院关于审理劳动争议案件适用法律问题的解释 [Objasnienia Najwyższego Sądu Ludowego w przypadkach problemów z zastosowaniem prawa w przypadku rozpoznawania spraw z zakresu sporów na gruncie prawa pracy], dostęp 30.12.2025, <https://www.court.gov.cn/fabu/xiangqing/282121.html>.

Deepseek: Art. 2 Państwo, zgodnie z zasadą oddzielenia prawa własności od prawa użytkowania, stosuje system zbywalności i przekazywania prawa użytkowania państwowej ziemi w miastach, z wyłączeniem zasobów podziemnych, ukrytych przedmiotów oraz miejskich urządzeń komunalnych.

Innym przykładem zdań zawierających problematyczną terminologię jest – opisany poniżej – fragment pouczenia zaczerpnięty z doręczenia postanowienia wydanego przez sąd w postępowaniu karnym. Jest to artykuł 20 par. 2 polskiego Kodeksu karnego wykonawczego (kkw), który został przetłumaczony na język chiński, a następnie poddany wtórnemu tłumaczeniu na chiński przez wybrane LLM.

五、 申诉应向作出被申诉的决定的法院提交。申诉和案卷将通过作出指令立即转交给上级法院，除非由同一审判员组成的审判团接受申诉（《刑事执行法》第20条第2款）。

W oryginale czytamy:

Zażalenie wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie; zostaje ono przekazane bezzwłocznie zarządzeniem wraz z aktami sprawy do sądu wyższej instancji, chyba że sąd orzekający w tym samym składzie przychylił się do zażalenia (kkw, art. 20, § 2).

Natomiast poszczególne modele podały następujące tłumaczenie:

ChatGPT: 5. Zażalenie należy wnieść do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie. Zażalenie wraz z aktami sprawy podlega niezwłocznemu przekazaniu sądowi wyższego rzędu na podstawie zarządzenia, chyba że skład orzekający w tym samym składzie uwzględni zażalenie (art. 20 § 2 kodeksu karnego wykonawczego).

Perplexity: 5. Wniosek o wniesienie apelacji powinien być złożony do sądu, który wydał zaskarżoną decyzję. Apelacja i akta sprawy zostaną natychmiast przekazane do sądu wyższego stopnia przez sąd, który wydał orzeczenie, chyba że apelację przyjmie ten sam skład sędziowski (art. 20 ust. 2 Prawa o wykonaniu kar).

Gemini: V. Zażalenie wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie. Zażalenie wraz z aktami sprawy przekazuje się niezwłocznie sądowi wyższej instancji, chyba że sąd orzekający w tym samym składzie uwzględni zażalenie (art. 20 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego).

Deepseek: V. Odwołanie należy wnieść do sądu, który wydał zaskarżoną decyzję. Odwołanie wraz z aktami zostanie niezwłocznie przekazane do sądu wyższej

instancji, chyba że zażalenie rozpozna skład sędziowski utworzony przez tego samego sędziego (art. 20 ust. 2 pkt 3 ustawy o wykonywaniu kary).

W polskim języku prawnym istnieje porządek sformułowań mówiących o środkach odwoławczych stosowanych przy odpowiednich aktach prawnych. W przypadku postanowienia takim środkiem jest zażalenie, a nie, jak sugeruje jeden z modeli, „wniosek o wniesienie apelacji”. Ponadto przetłumaczenie słowa *jueding* 決定 na „orzeczenie” (jak w przypadku modelu Gemini), które jest terminem szerszym niż „postanowienie”, może sugerować, że do aktów prawnych, do których odnosi się dany artykuł, zaliczają się również np. wyroki, co może wprowadzić w błąd odbiorcę tekstu.

Następnym przykładem niejasności semantycznych tłumaczonych sformułowań z języka prawnego jest przypadek przekładu fragmentu pouczenia z doręczenia postanowienia sądu wydanego w toku postępowania karnego, w oryginale w języku polskim. Pouczenie to zawiera m.in. artykuł 460 Kodeksu postępowania karnego:

Zażalenie lub sprzeciw wnosi się w terminie 7 dni od daty ogłoszenia postanowienia, a jeżeli ustawa nakazuje doręczenie postanowienia – od daty doręczenia. Dotyczy to również zażalenia na zawarte w wyroku rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów lub opłat; jeżeli jednak odwołujący się złoży wniosek o sporządzenie na piśmie oraz doręczenie uzasadnienia wyroku, zażalenie można wnieść w terminie przewidzianym do wniesienia apelacji.

W przypadku tłumaczeń wygenerowanych przez modele językowe występuje rozbieżność określeń przypisywanych polskim słowom „postanowienie”, „rozstrzygnięcie”. W wersji chińskiej tekstu można dostrzec sformułowania, takie jak *caiding* 裁定, *caijue* 裁決, *jueding* 決定. Występuje tu również często porównywany z *caiding* termin *panjue* 判決, czyli odpowiednik polskiego słowa „wyrok”. Pierwsze z serii określeń (*caiding*) odnosi się do pisemnych bądź ustnych rozstrzygnięć wydawanych przez sądy ludowe w Chinach w przedmiocie problemów procesowych lub niektórych materialnych¹⁸. Następne określenie (*caijue*) jest pojęciem z zakresu arbitrażu. Akt do którego się odnosi jest wydawanym na ostatnim etapie postępowania orzeczeniem

¹⁸ *Caiding* 裁定 [Rozstrzygnięcie], Baike, dostęp 30.12.2025, <https://baike.baidu.com/item/%E8%A3%81%E5%AE%9A/2220118>.

kończącym arbitraż¹⁹. Rozpatrując słowo w kontekście chińskiego prawa administracyjnego, należy uwzględnić, iż jego znaczenie ulega tutaj zmianie. W tym kontekście pełni rolę desygnatu rozstrzygnięć wydawanych przez uprawnione organy administracji w specjalnego rodzaju sporach cywilnych pomiędzy dwoma równorzędnymi podmiotami²⁰. Słowo to nie ma swojego odpowiednika w języku polskim, co nastęrcza trudności przy próbach usystematyzowania podobnych terminów pod względem rozróżnienia semantycznego, a co za tym idzie także normatywnego. Ostatni z terminów (*jueding*) jest pojęciem najbardziej ogólnym, nie przynależącym jedynie do domeny języka prawnego. Może on być tłumaczony zarówno jako „postanowienie”, jak też i „decyzja” lub „orzeczenie”.

ChatGPT: 对裁定提出的申诉或者异议,应当自裁定宣告之日起7日内提出;法律规定裁定应当送达的,自裁定送达之日起7日内提出。本条规定同样适用于对判决中关于诉讼费用或者收费事项的裁定提出申诉;但如果申诉人提出了制作书面判决理由并予以送达的申请,则可以在法律规定的提起上诉期限内提出申诉。

Perplexity: 如果以公告方式作出决定,应在公告之日起7日内提出上诉或异议;若法律规定须送达决定,则应自送达之日起算起同样期限。这也适用于对判决中关于费用或收费的裁定提起的上诉;但如果上诉人提交书面请求并要求就判决理由书送达,则上诉可在提出上诉的期限内进行。

Gemini: 对此类裁定 (zażalenie) 或异议 (sprzeciw) 应在裁定宣判之日起 7 日内提出;若法律规定必须送达该裁定,则自送达之日起计算。此规定同样适用于对判决中所包含的关于诉讼费用或规费的裁决所提出的即时抗告;但如果上诉人提交了要求制作书面理由并送达判决理由书的申请,则提出即时抗告的期限与提起上诉 (apelacja) 的期限相同。

Deepseek: 对裁决提起申诉或异议的期限,自裁决公布之日起为7天;若法律规定需送达判决书——则自送达之日起计算。此规定同样适用于对判决中关于费用或收费部分之裁决所提出的申诉;但若上诉方提出书面请求并要求送达判决理由书,则可在法定的上诉期限内提起申诉。

Analiza porównawcza przekładów kolejnych fragmentów tekstów prawnych ujawnia, że różnice między modelami stają się szczególnie wyraźne w obszarze terminologii specjalistycznej, która wymaga ścisłego zakotwiczenia systemowego. W przekładach z języka chińskiego na język polski model

¹⁹ Caijue 裁决 [Orzeczenie], Baike, dostęp 30.12.2025, <https://baike.baidu.com/item/%E8%A3%81%E5%86%B3/81801>.

²⁰ Zhenyu Yao, 裁决、裁定、判决的区别 [Różnica między orzeczeniem, rozstrzygnięciem i wyrokiem], Scxsls, dostęp: 30.12.2025, <https://www.scxsls.com/column/publishInfo/4491>.

ChatGPT wykazuje względnie najwyższą zgodność z polskim językiem prawnym, stosując strategię ekwiwalencji funkcjonalnej, rozumianej jako dążenie do osiągnięcia równoważnej funkcji normatywnej w systemie języka docelowego, a nie jedynie dosłowne odwzorowanie formy oryginału²¹. Poprawnie identyfikuje wyrażenia oraz zachowuje strukturę normatywną przepisu, choć miejscami wprowadza powtórzenia i redundancje typowe dla stylu kodeksowego. Strategia ta prowadzi do tekstu o wysokiej zgodności znaczeniowej, lecz jednocześnie ujawnia skłonność modelu do nadmiernej harmonizacji z polskim porządkiem prawnym, co może maskować różnice systemowe między prawem chińskim a polskim.

Perplexity stosuje strategię parafrazy połączonej z normalizacją terminologiczną, rozumianą jako zastępowanie pojęć specyficznych i systemowo odrębnych terminami bardziej ogólnymi i częściej używanymi w języku docelowym, co w przekładzie tekstów normatywnych prowadzi do przesunięć znaczeniowych. Model wykazuje tendencję do uogólniania kategorii prawnych oraz do ich interpretowania przez pryzmat funkcji ogólnej, z pominięciem precyzyjnych rozróżnień znaczeniowych. W rezultacie tekst ulega uproszczeniu, a relacje między poszczególnymi elementami systemu prawnego zostają częściowo zatarte. Strategia ta odpowiada wzorcowi uśredniania znaczeń, charakterystycznemu dla modeli generatywnych, i ujawnia ograniczoną zdolność narzędzia do operowania drobnymi, lecz kluczowymi rozróżnieniami terminologicznymi właściwymi dla specjalistycznego języka prawnego.

Model Gemini w przekładzie chińsko-polskim stosuje strategię dosłowności, rozumianej jako odwzorowanie tekstu źródłowego przy zachowaniu jego struktury składniowej i relacji logicznych, przy jednoczesnym dopuszczeniu ograniczonych transformacji językowych koniecznych do zachowania poprawności w języku docelowym²². Strategia ta sprzyja wysokiej poprawności formalnej i stylistycznej przekładu, jednak ujawnia ograniczenia w zakresie przekładania pojęć właściwych jednemu systemowi prawnemu na pojęcia funkcjonujące w innym porządku prawnym. W szczególności model wykazuje tendencję do stosowania ekwiwalentów o szerszym zakresie znaczeniowym, co może prowadzić do niezamierzonego rozszerzenia interpretacyjnego normy. W rezultacie przekład zachowuje spójność formalną, lecz może osłabiać precyzję znaczeniową i wymaga krytycznej weryfikacji translatorskiej.

²¹ Ceyhun Aliyev, „Functional Equivalence in the Translation of Legal Terms: Insights from Arabic and Azerbaijani”, *Porta Universorum* 1, nr 4 (2025): 162–168.

²² Susan Šarčević, *New Approach to Legal Translation* (The Hague: Kluwer Law International, 1997), 1–5.

Z kolei DeepSeek tłumaczy tekst w sposób dosłowny, nie uwzględniając w pełni różnic między systemami prawnymi. Model często dosłownie przenosi konstrukcje językowe i nie zawsze konsekwentnie używa pojęć związanych z instytucjami prawnymi, co skutkuje niespójnością terminologiczną i przesunięciami semantycznymi. Zachowanie formalnego tonu odbywa się tu kosztem precyzji znaczeniowej. Strategia ta jest typowa dla przekładu opartego na powierzchniowej zgodności językowej, bez pełnego uwzględnienia relacji systemowych właściwych dla prawa.

WNIOSKI

W części teoretycznej wykazano, że zdolności translatorskie LLM mają charakter emergentny i statystyczny, a nie normatywny, co rodzi istotne konsekwencje dla jakości przekładu tekstów o wysokim stopniu odpowiedzialności prawnej. Badania dostarczają dowodów na to, że mimo wysokiej płynności generowanych wypowiedzi modele te nie zawsze poprawnie oddają złożone powiązania składniowe i znaczeniowe w języku chińskim, zwłaszcza w przypadku długich oraz wielocłonowych konstrukcji zdaniowych.

Część empiryczna artykułu, oparta na analizie porównawczej przekładów generowanych przez wybrane komercyjne modele językowe, ujawnia istotne rozbieżności w sposobie tłumaczenia kluczowych terminów i instytucji prawnych. Omawiane przykłady pokazują, że modele różnie realizują strategie translatorskie, co prowadzi do przesunięć semantycznych, niejednoznaczności interpretacyjnych oraz potencjalnych błędów normatywnych. Analiza wskazuje również na tendencję modeli do „harmonizowania” treści z systemem prawnym języka docelowego, co może maskować istotne różnice systemowe między prawem chińskim a polskim.

Analizy jednoznacznie potwierdzają, że duże modele językowe nie mogą być traktowane jako autonomiczne narzędzia przekładu chińskich tekstów prawnych. Ich zastosowanie jest zasadne wyłącznie w roli narzędzi pomocniczych, wspierających pracę tłumacza poprzez generowanie roboczych wersji tekstu, propozycji terminologicznych lub objaśnień, przy zachowaniu pełnego nadzoru człowieka nad procesem interpretacji i redakcji przekładu. Projekt wskazuje jednocześnie na potrzebę dalszych badań nad standaryzacją terminologii chińsko-polskiej oraz nad wypracowaniem metod krytycznego i odpowiedzialnego wykorzystania LLM w przekładzie prawnym, co ma istotne znaczenie zarówno dla praktyki translatorskiej, jak i dla bezpieczeństwa obrotu

prawnego. Autorzy sugerują, iż w celu standaryzacji terminologii, m.in. poprzez niwelowanie różnic wynikających z braku ekwiwalentów, wskazane jest stworzenie leksykonu lub vademecum dla tłumaczy języka chińskiego zajmujących się tekstami specjalistycznymi.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Aliyev, Ceyhun. „Functional Equivalence in the Translation of Legal Terms: Insights from Arabic and Azerbaijani”. *Porta Universorum* 1, nr 4 (2025): 162–168. <https://doi.org/10.69760/portauni.0104016>.
- Cao, Deborah. „Terminological Features of the Chinese Legal Language”. W: *Handbook of Terminology*. T. 3: *Legal Terminology*, red. Łucja Biel i Hendrik J. Kockaert, 173–190. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2023.
- Chan, Clara Ho-yan i Edmund Cham. „Bilingual Legal Terminology in Hong Kong: Past, Present and Future”. W: *Handbook of Terminology*. T. 3: *Legal Terminology*, red. Łucja Biel i Hendrik J. Kockaert, 191–205. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2023.
- Kozanecka, Paulina. „Chińska terminologia prawnicza z zakresu prawa własności”. *Comparative Legilinguistics* 25 (2016): 7–25. <https://doi.org/10.14746/cl.2016.25.01>.
- Kozanecka, Paulina. „Chinese Legal Terminology in European and Asian Contexts Analysed on the Example of Freedom of Contract Limits Related to State, Law and Publicity”. *Studies in Logic Grammar and Rhetoric* 53, nr 1 (2018): 141–162. <https://doi.org/10.2478/slgr-2018-0008>.
- Nikishina, Maria. „Tłumaczenie w programie CAT z podglądem tłumacza: chwilowa fascynacja czy przyszłość tłumaczeń pisemnych?”. *Applied Linguistics Papers* 25, nr 4 (2018): 91–100.
- Rosalska, Paulina. „Performatyw”. W: *Przewodnik językowo-encyklopedyczny po gramatyce semantycznej języka polskiego w ujęciu historycznym*. T. 1: *Artykuły problemowe*, red. Maciej Grochowski, 319–322. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2024.
- Song, Yixiao, Kalpesh Krishna, Rajesh Bhatt i Mohit Iyyer. „SLING: Sino Linguistic Evaluation of Large Language Models”. arXiv. 22.10.2022. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2210.11689>.
- Šarčević, Susan. *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International, 1997: 1–5.
- Wang, Wei i Weihong Zhou. „Enhancing Chinese-English Translation in AI Chatbots: A Comparative Evaluation of ChatGPT-4o and Grok-beta Using a Health Science Text from the New York Times”. *International Journal on Cybernetics & Informatics* 14, nr 1 (2025): 11–25. <https://doi.org/10.5121/ijci.2025.140102>.

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny. Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy. Dz.U. 1997, nr 90, poz. 557 z późn. zm.

Zuigao Renmin Fayuan Guanyu Shenli Laodong Zhengyi Anjian Shiyong Falü Wenti De Jieshi 最高人民法院关于审理劳动争议案件适用法律问题的解释 [Objaśnienia Najwyższego Sądu Ludowego w przypadkach problemów z zastosowaniem prawa w przypadku rozpoznawania spraw z zakresu sporów na gruncie prawa pracy]. Dostęp 30.12.2025. <https://www.court.gov.cn/fabu/xiangqing/282121.html>.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Caiding 裁定 [Rozstrzygnięcie]. Baike. Dostęp 30.12.2025. <https://baike.baidu.com/item/%E8%A3%81%E5%AE%9A/2220118>.

Caijue 裁决 [Orzeczenie]. Baike. Dostęp 30.12.2025. <https://baike.baidu.com/item/%E8%A3%81%E5%86%B3/81801>.

Minshi Peichang Yu Buchang De Qubie 民事赔偿与补偿的区别 [Różnica między odszkodowaniem cywilnym a zadośćuczynieniem]. Mp.weixin. Dostęp 30.12.2025. <https://tiny.pl/h6kqsc9v3>.

Yao, Zhenyu. *Caijue, Caiding, Panjue De Qubie* 裁决、裁定、判决的区别 [Różnica między orzeczeniem, rozstrzygnięciem i wyrokiem]. Scxsls. Dostęp: 30.12.2025. <https://www.scxsls.com/column/publishInfo/4491>.